

En temps real

La Col·lecció Rafael Tous d'art conceptual

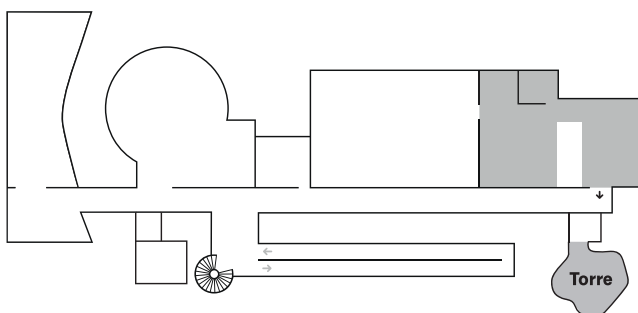
Exposició del 14 de maig de 2021 al 6 de juny de 2022

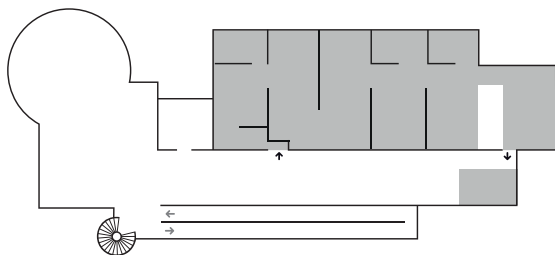
Recorregut recomanat

Edifici Meier

Planta 1

Planta 0

L'exposició té lloc al MACBA (plaça dels Àngels, 1) fins al 6 de juny de 2022; a la Capella MACBA (carrer dels Àngels, 7) fins a l'1 de novembre de 2021; i a la sala Metrònom (carrer Fusina, 9) fins al 24 d'octubre de 2021.

EN TEMPS REAL és la primera mostra al MACBA de la Col·lecció Rafael Tous d'art conceptual, representativa d'un temps i d'unes pràctiques artístiques concretes. Donada al museu tot just fa un any, aquesta col·lecció anirà trobant el seu encaix amb els fons que configuren la Col·lecció MACBA, de manera que se'n posin en relleu les concomitàncies i afinitats amb el context internacional i s'impulsi una relectura, necessària, d'aquests anys.

La Col·lecció Rafael Tous

Empresari tèxtil i col·leccionista apassionat, Rafael Tous va apostar per l'art de concepte com un conjunt de pràctiques plurals que prioritzaven la idea i el procés per damunt de l'objecte. Sense intenció especulativa i d'una manera intuïtiva, Tous va configurar un fons que recull les actituds i els treballs experimentals portats a terme per un grup d'artistes, amb alguns dels quals va establir vincles d'amistat, a més d'acompanyar-los en el seu creixement artístic.

Aquesta col·lecció conté el testimoni d'una generació que, situada fora dels circuits convencionals de l'art, es va aplegar a l'entorn d'exposicions i espais culturals alternatius. Entre les primeres, cal destacar la *Mostra d'Art Jove* de Granollers (1971 i 1972), *1.219 m³* al frontó de Vilanova de la Roca (1972), *Informació d'Art Concepte* a la Llotja del Tint de Banyoles (1973) o les trobades a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent. Pel que fa als espais que articulaven el teixit cultural de l'època, sobresurten la Petite Galerie de l'Alliance Française de Lleida, la Sala Tres de Sabadell, l'Espai B5-125 de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Sala Vinçon, les galeries G i Ciento, l'Escola Eina, els instituts de cultura estrangers i la Sala de l'Associació del Personal de la Caixa de Pensions de Barcelona. Espais alternatius que, juntament amb d'altres, van activar un teixit artístic valent i arriscat en un moment en què encara no hi havia institucions que donessin suport a l'art, i van propiciar així la creació d'un patrimoni.

En aquest context, cal remarcar el paper de Metrònom, un espai creat i gestionat el 1980 pel mateix Rafael Tous. Primer a Sant Gervasi i des de 1984 al carrer Fusina del Born, va actuar com a catalitzador de propostes que fusionaven l'art, la música, la performance i el *site-specific*, i va fer possible l'execució de grans instal·lacions. Vinculat a l'afany col·leccionista de Tous, Metrònom també va arribar a aplegar una àmplia biblioteca i arxiu.

Un dels trets que singularitza la Col·lecció Tous és que s'ha anat desenvolupant de manera orgànica, a mesura que l'art que incorporava s'esdevenia. D'altra banda, si bé suposa el retrat d'un temps, és la mirada del col·leccionista que dona unitat a pràctiques molt diverses. Com apunta Elio Grazioli a *La collezione come forma d'arte*, malgrat que les col·leccions reflecteixin les seves èpoques, quan s'observa «el que han estat en desviar-se de la línia principal, de la més concorreguda, és quan han demostrat més bé la profunditat i veritat de les possibles tries».¹

¹ Elio Grazioli: *La collezione come forma d'arte*. Milà: Johan & Levi, 2012, p. 11.

Una relectura inajornable i necessària

«L'opció va ser fer més “art actual” que “art conceptual”», explicava Joan Rabascall en una entrevista l'any 1992.² I Jordi Cerdà reflexionava: «Veig l'art conceptual més com una conjunció que com un moviment.»³ El fet de situar-se fora del *mainstream* de l'art va fer que als anys setanta, mentre es produïa, no rebés una gran atenció per part de la crítica, amb l'excepció de noms com Alexandre Cirici a Barcelona i Simón Marchán Fiz a Madrid, que van ser claus en la difusió i comprensió del conceptual. Cal sumar-hi també Joaquim Dols, M. Lluïsa Borràs, Daniel Giralt-Miracle i, entre els mateixos artistes, Luis Utrilla, Alberto Corazón i el Grup de Treball. Respecte a aquest últim, actiu des de 1973 a 1975 i format per artistes considerats conceptuals –molts d'ells presents a la Col·lecció Tous–, cal assenyalar que es tracta d'un col·lectiu que entenia la reflexió teòrica també com a pràctica artística.

No va ser fins als anys noranta quan es va iniciar la sistematització de les pràctiques conceptuals. Una primera aproximació va ser la mostra *Art concepte. La dècada dels setanta a Catalunya*, presentada per Glòria Picazo a la galeria Alfonso Alcolea de Barcelona el 1990, a la qual va seguir l'exposició, ja de més abast, *Idees i actituds. Entorn de l'art conceptual a Catalunya, 1964-1980*, comissariada per Pilar Parcerisas al Centre d'Art Santa Mònica de Barcelona el 1992. Un treball exhaustiu i necessari guiat per algunes veus i marcat per la reivindicació del tret diferencial català, com aleshores ja van apuntar crítics com Victoria Combalá i, més endavant, historiadors de l'art com Jesús Carrillo. «Fent èmfasi en el binomi “avantguarda-catalanitat”, la Catalunya democràtica donaria carta de naturalesa al moviment conceptual situant-lo com un dels pilars fonamentals [...] sobre els quals se sostindria la seva identitat artística.»⁴ A la nova Catalunya, el relat d'una avantguarda autòctona i utòpica va silenciar les fissures i matisos que es van produir en les pràctiques experimentals, així com la seva radicalitat.

En temps real. La Col·lecció Rafael Tous d'art conceptual es planteja com un nou espai de reflexió i apunta a una inajornable relectura d'aquests anys. Autors com Jesús Carrillo, Jorge Luis Marzo, Patricia Mayayo, Paul Preciado o Valentín Roma han assenyalat ja aquesta direcció. El mateix Roma argumenta: «Mentre la historiografia conservadora catalana s'abonava al discurs heroic dels “lluitadors fundacionals” –homes, en gran majoria– de l'art combatiu contra el franquisme i els convertia a tots en una mena de mites primigenis de la discrepància, a d'altres artistes [...] que operaven des d'uns altres paràmetres, se'ls van assignar comeses històriques de rang secundari, per dir-ho d'alguna manera.»⁵ I Marzo i Mayayo alerten

² Les citacions dels artistes provenen de Pilar Parcerisas (ed.): *Idees i actituds. Entorn de l'art conceptual a Catalunya, 1964-1980*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1992 [cat. exp.]

³ *Ibid.*, p. 124.

⁴ Jesús Carrillo: «Conceptual Art Historiography in Spain», *Papers d'Art* [Girona], n. 93 (2n semestre de 2007), p. 42.

també: «No es tracta, òbviament, de negar la indubtable importància que va tenir l'art conceptual a Catalunya; però una cosa és reconèixer aquesta importància i una altra de ben diferent considerar que hi ha una mena de relació inalienable entre l'avantguarda i la identitat nacional catalana.»⁶

El context internacional

El fet d'integrar les obres experimentals dels artistes catalans presents a la Col·lecció Tous en el conjunt de la Col·lecció MACBA anirà generant coexistències i simultaneïtats que en replantejaran el relat. Així mateix, constatar la vocació internacional de molts dels seus artistes, la seva permeabilitat i el desenvolupament de les seves trajectòries posteriors, n'ampliaran el discurs.

Cal incorporar la veu dels artistes per saber quin coneixement tenien del que s'esdevenia en l'àmbit internacional. Cal anar als fets per entendre els circuits. Miralda i Muntadas arribaven als Estats Units el 1971. L'any següent, Francesc Torres i Àngels Ribé aterraven a Chicago procedents de París i Francesc Abad s'instal·lava a Nova York. Ell mateix explica que, gràcies a galeries com la John Weber i la Leo Castelli, i a lectures com el llibre de Germano Celant sobre l'*arte povera*, es va sentir cada vegada més atret pel procés de treball i va perdre l'interès per «l'aspecte físic de les obres».⁷ Eugènia Balcells, si bé el 1968 ja havia anat a ampliar estudis a la Universitat d'Iowa i compaginava l'estada als Estats Units amb Barcelona, l'any 1979 també va fixar la seva residència a Nova York. D'altra banda, cal tenir en compte la participació d'artistes catalans en convocatòries internacionals com el Congrés Mundial de Dissenyadors de l'ICSID a Eivissa el 1971, la Documenta 5 de Kassel de 1972, la V Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent de 1973, la Biennial de París de 1975 i 1977, i la Biennial de Venècia de 1976 i 1978.

Recentment, s'ha posat la mirada en els conceptualismes que van sorgir en el context llatinoamericà i les afinitats internacionals més enllà de les geografies. L'exposició *El arte sucede. Origen de las prácticas conceptuales en España, 1965-1980*, comissariada per Rosa Queralt al Museo Reina Sofía de Madrid el 2005, anava en aquesta línia. «Un art de premisses similars realitzat a tot el món», escrivia Victoria Combalía al catàleg.⁸ És significatiu el treball col·lectiu que està duent a terme la Red Conceptualismos del Sur, una plataforma internacional de recerca i posicionament col·lectiu activa des de

⁵ Valentín Roma: «Historicisme i impugnació en l'obra de Fina Miralles», *Soc totes les que he sigut*. Barcelona: MACBA, 2020, p. 37.

⁶ Jorge Luis Marzo i Patricia Mayayo: *Arte en España (1939-2015), ideas, prácticas, políticas*. Madrid: Cátedra, 2015, p. 317.

⁷ Francesc Abad, entrevistat a *La Vanguardia* (22 de març de 2006).

⁸ Victoria Combalía: «El arte conceptual español en el contexto internacional», *El arte sucede. Origen de las prácticas conceptuales en España, 1965-1980*. Madrid i Sant Sebastià: MNCARS i Koldo Mitxelena, 2005, p. 20-35.

2007 que manté viva la radicalitat crítica aportada pels conceptualismes. Més recentment altres crítics, com José Díaz Cuyás, han proposat desplaçar el debat per determinar si els diversos comportaments que sovint es qualifiquen de conceptuals comparteixen o no una mateixa voluntat històrica com és la hibridació. Situat entre diferents gèneres i per damunt de les seves divergències internes, es tracta d'un art que desitjava la indefinició. Un «transvestisme artístic», com l'anomena Díaz Cuyás, que ha tingut a veure amb la manca de documents i manifestos generats en temps real, com constata Jesús Carrillo: «Els textos no només documenten el que ha esdevingut, sinó que insereixen els esdeveniments en una narració i permeten fins i tot als mateixos protagonistes reconèixer-se com a part d'un procés. Hi ha una retroalimentació entre el fet i el text, les obres i la discursivitat, de la qual moltes obres han estat excloses, quan es produïen i posteriorment. Seria interessant revisar obliquament totes les absències i discontinuïtats des de l'anàlisi de la configuració d'allò que sí que s'articula, allò que sí que queda reflectit textualment i documentalment.»⁹

Produir coses que ningú no demanava

Defugint l'opció cronològica, l'exposició apunta línies de treball i abordatges diversos de les pràctiques denominades conceptuals. Més enllà de la uniformització que imposa l'epígraf d'art conceptual, es posa l'accent en la diversitat de manifestacions i posicionaments que caracteritzen les pràctiques dels artistes i les artistes aplegats sota aquesta denominació. Uns artistes que, allunyats de tota voluntat programàtica i sense sentir-se identificats amb cap col·lectiu, compartien un mateix esperit experimental i d'investigació. Eugènia Balcells parlava de «produir una cosa que ningú no demanava».¹⁰ És així com les temàtiques que ens acompanyen en el recorregut mostren la porositat dels artistes, que sovint estan representats en més d'un àmbit; això demostra que no es movien dins de categories i que l'acte reivindicador de la seva pràctica era precisament habitar els espais liminars existents entre els eixos teòrics i tancats de la història de l'art. Recuperant aquestes friccions, l'exposició ha de permetre obrir fissures en la narració historiogràfica i incentivar noves lectures.

Amb obres de 28 artistes, s'hi presenten àmbits centrats en l'art d'acció i en les pràctiques que reivindiquen el valor del pur esdeveniment; en propostes vinculades a la natura i que prenen el cos com a subjecte d'un ordre còsmic; en obres que posen l'accent en l'element ideològic de les imatges i el poder dels mitjans de masses; i en aquelles que s'articulen com a dispositius de crítica política o, com Luis Camnitzer ha anomenat, en «estratègia guerrillera».

⁹ Jesús Carrillo, a la taula rodona del seminari *On va ser (o es va perdre) el que és polític*, dins del cicle *L'art després dels feminismes*, organitzat pel Programa d'Estudis Independents del MACBA el gener de 2009. <https://www.macba.cat/ca/exposicions-activitats/activitats/va-ser-o-es-va-perdre-que-es-politic>

¹⁰ Pilar Parcerisas, *op. cit.*, p. 116.

Però també pràctiques que fan del llenguatge i el valor dels signes el seu objecte d'anàlisi i d'altres que exploren la metafísica de l'objecte.

L'exposició incorpora algunes de les grans instal·lacions que Francesc Abad, Jordi Benito i Carlos Pazos van presentar a Metrònom l'any 1989. De Francesc Abad se'n presenta *Europa arqueologia de rescat*, que parteix d'una cova trobada per l'artista en una zona boscosa a prop de Terrassa que havia estat habitada. Arran d'aquesta troballa fortuïta, l'artista inventa un primigeni sistema de signes i un primer calendari amb un significat clarament sexual, recreant així les primeres cosmovisions prehistòriques. A la Capella MACBA s'hi pot veure *No hay replay* de Carlos Pazos, una gran escenografia objectual a l'entorn del viatge interior i la vivència íntima. Amb el llenguatge estètic propi de l'artista, evoca la condició de la memòria i els seus fetitxes, però també l'oblit i els camins descartats, la pèrdua i l'atzar. Finalment, la instal·lació de Jordi Benito, *Les portes de Linares*, es presenta en el seu context originari, a Metrònom, un espai que s'incorpora així a l'exposició. Lluny ja de les cites wagnerianes, Benito reprèn en aquesta instal·lació el tema de la tragèdia, l'art total i la tauromàquia a través de Goya, amb vuit escenes il·luminades com fragments escultòrics que ens situen en el llindar entre la vida (o l'art) i la mort.

Artistes inclosos en l'exposició:

Francesc Abad, Eugènia Balcells, Jordi Benito, Carmen Calvo, Jordi Cerdà, CVA (Comité de Vigilancia Artística), Benet Ferrer, Alicia Fingerhut, Teresa Gancedo, Ferran Garcia Sevilla, Eulàlia Grau, Josep Maria Joan i Rosa, Àngel Jové, Antoni Llena, Eva Lootz, Miralda, Fina Miralles, Muntadas, Pere Noguera, Jordi Pablo, Pilar Palomer, Carlos Pazos, Carles Pujol, Joan Rabascall, Àngels Ribé, Benet Rossell, Francesc Torres i Jaume Xifra.

AGRAÏMENTS

Volem expressar el nostre agraïment a Rafael Tous per la seva generositat, dedicació i implicació en el projecte, així com a tots els artistes amb qui hem col·laborat estretament per fer possible aquesta exposició.

També volem donar les gràcies a les següents persones i empreses pel seu suport i complicitat:

Vicenç Altaió, Víctor Aguado, AMEE (Associació de Música Electroacústica i Art Sonor d'Espanya), ENPLATER S.A., Enric Farrés Duran, Barbara Held, Grupo Lacasa, Mont Marsà, Antoni Mercader, Gloria Moure, Gerardo Peral, Glòria Picazo, Ros Ribas, Valentín Roma, Ivo Sans Fingerhut, Manuel Segade i Nil Tous.

Exposició organitzada i produïda pel MACBA Museu d'Art Contemporani de Barcelona.

Totes les obres exposades pertanyen a la Donació Rafael Tous, Col·lecció MACBA. Dipòsit de l'Ajuntament de Barcelona.

Comissariada per:

Antònia Maria Perelló, conservadora i cap de la Col·lecció MACBA, i Claudia Segura, conservadora d'exposicions i Col·lecció.

Gaudeix de les fitxes explicatives i de locucions audiodescriptives d'una selecció d'obres de l'exposició amb l'**app del MACBA**.

També trobaràs informació detallada sobre l'exposició a macba.cat.

Visites

En temps real. La Col·lecció Rafael Tous d'art conceptual
Els divendres, a les 18 h
A càrrec de pli-é collective, grup de recerca i curadoria format per Eva Paià, Marina Ribot Pallicer i Angelica Tognetti.

Visites en català o castellà. Consulteu-ne el programa específic a macba.cat. Incloses en el preu de l'entrada.

Amics del MACBA

Consulteu les visites exclusives per als Amics del MACBA a macba.cat.

Taula rodona

En temps real. Acompanyar, experimentar, compartir, col·leccionar

Amb la participació de Francesc Abad i Pere Noguera, artistes; Rafael Tous, col·leccionista; moderada per Glòria Picazo, crítica d'art i comissària independent.

INFO Dijous 3 de juny, a les 19 h. Auditori Meier. Gratuït. Amb inscripció prèvia a macba.cat.

Horaris

Dilluns, dimecres, dijous i divendres, d'11 a 19.30 h (del 25 de juny al 24 de setembre, de 10 a 20 h)
Dimarts no festius, tancat
Dissabtes, de 10 a 20 h
Diumenges i festius, de 10 a 15 h

Els dissabtes, de 16 a 20 h, accés gratuït gràcies a UNIQLO.

L'entrada del museu té validesa durant un mes. Activeu-la a la recepció i torneu tantes vegades com vulgueu.

Fes-te Amic del MACBA a partir de 18 € l'any.

MACBA

Museu d'Art Contemporani de Barcelona

Plaça dels Àngels, 1
08001 Barcelona
macba.cat

Segueix-nos

#ColleccioTousMACBA

Mitjans col·laboradors

Amb el suport de:

LA VANGUARDIA

Amb la col·laboració de:

